

GRØNLÆNDERE I FORSKNINGENS TJENESTE II

Af dr. phil. *Dan Laursen*

Hans Hendrik fra Fiskenæsset

Af det store antal ekspeditioner, der udsendtes for at lede efter *Sir John Franklin*, var der også nogle, der benyttede danske og grønlandere som medarbejdere. Således var den danske udstedsbestyrer *Carl Petersen* med på *Penny's* togt 1850, på 2. Grinnell ekspedition under *Kane* 1853-55 og med *Mc'Clintock* 1857-59, hvor man fandt de afgørende beviser på Franklin-ekspeditionens dramatiske endeligt. (Grld. Selsk. Årbog 1941).

På 2. Grinnell ekspedition deltog også grønlanderen *Hans Hendrik*. Man vil måske have bemærket, at grønlanderne i ældre tid kun benævnes ved fornavne. Det har sin forklaring deri, at grønlanderne i gamle dage kun døbttes med fornavne - altså uden efternavn. Fra omkring 1840 begynder skikken med kirkebogsført efternavn, men først fra omkring 1875 træffes efternavn konstant.

Dr. *E. K. Kane*, der ledede ekspeditionen, anløb med skibet „Advance“ Fiske-næsset for at engagere et par grønlandske fangere, der skulle skaffe det fornødne hundefoder og andet vildt under ekspeditionen samt naturligvis passe og køre hundene. Kolonibestyrer og kammerråd *Fr. Lassen*, der på forskellig måde ydede ekspeditionen støtte, anbefalede *Hans Hendrik*. I *Kane's* beretning, der på mange punkter er dels unøjagtig, dels såre fantasifuld, kaldes grønlanderen iøvrigt *Hans Christian*. Da *Hans Hendrik* skulde antages, måtte han overfor *Kane* aflægge en prøve på sine færdigheder. *Kane* blev voldsomt imponeret ved at se *Hans Hendrik* „harpunere“ en fugl i flugten, og han blev af *Kane* straks udnævnt til „ekspert i kajakroning og harpunering“.

Ved antagelsen var *Hans Hendrik* 19 år, altså født ca. 1834. Han var født i den hernhutske mission i Fiskenæsset, hvor hans fader var hjælper for de derværende præster, medens moderen passede kirkens lamper. Faderen var imidlertid død i 1852, og *Hans Hendrik* havde forsørgerpligten overfor moderen og 3 brødre, muligvis flere, da faderen havde 7 børn af et tidligere ægteskab. *Hans Hendrik* fortæller selv, at da han havde fået at vide, at ekspeditionen ville betale deltagerens forældre løn, medens han var væk, meldte han sig. Moderen var meget ked af det, men *Hans Hendrik* trøstede hende med: „Hvis intet uheld overgår mig, kommer jeg tilbage, og jeg skal tjene penge til dig“.

Kane beskriver Hans Hendrik som en tyk og godhjertet yngling, men lige så sløv og uimodtagelig som en indianer, når lige undtages hans ophidselse under jagten. Kane, der på så mange områder tog fejl, har her forvekslet grønlænderens stoiske ro og uimponerthed med de nævnte lidet smigrende egenskaber. At Hans Hendrik har været godhjertet og omsorgsfuld, viste han straks ved at fordre, at Kane, foruden den meget moderate løn, skulle efterlade et par tønder brød og 52 pund svinekød til moderen, Ernestine. Kane forærede ham desuden en riffel og en ny kajak, et par fangstredskaber, der naturligvis fik stor betydning for ekspeditionens middagsbord.

Hans Hendrik blev i det hele taget ekspeditionen en god og nyttig mand, navnlig taget i betragtning, at han kom til at jage under helt nye og ukendte himmelstrøg, med helt andre fangst dyr end sædvanligt. Han passede ekspeditionens hunde glimrende med vildt og drog i det hele taget omsorg for, at disse en ekspeditions uundværlige hjælpere altid var i bedste orden. Også de tobenede skaffede han mangan en god bid som afveksling i den noget trivielle, salte skibskost; gang på gang nævnes det i ekspeditionsberetningen, at Hans Hendrik kom hjem med dette eller hint stykke vildt.

„Advance“ kom i vinterhavn ved Rensselaer Havn på ca. 78° 30' n. br. - den højeste bredde på hvilken et skib endnu havde overvintret. Allerede den 8.-13. september satte man ud på den første rejse, i hvilken også Hans Hendrik deltog. Den gik fra vinterhavnen og ind til indlandsisens rand og var den første i sin art i den nordgrønlandske opdagelseshistorie. Den 4. juni det følgende år startede han pr. hundeslæde sammen med matrosen Morton på en rejse nordover, som langs Humboldt Bræ og Washington Land nåede til Kap Constitution, ekspeditionens „farthest north“! Hans Hendrik deltog således på begge ekspeditionens skelsættende rejser. I løbet af vinteren reddede Hans Hendrik hele ekspeditionen fra undergang ved i tide at opdage en udbrudt brand i skibet, og da ekspeditionen bryder sammen er det atter Hans Hendrik, der er i første række. Gang på gang lovpriser Kane ham for hans vitalitet og ivrighed, dels med at skaffe føden dels med at skaffe hjælp hos de indfødte. Først til sidst svigter Hans Hendrik en smule. Kane har udlagt det på ægte hvid mands vis: „Der står kvinder bagved alt!“ Han har rimeligvis været godt sur, men det må indrømmes, at han omtaler Hans Hendriks eskapade med megen lune og godmodighed. Hans Hendrik beretter selv, at grunden til, at han stak af, simpelthen var frygt for Kane. Denne havde for vane at optræde meget hovmodigt og bøst overfor eskimoerne, idet han bl. a. ville straffe dem for påståede rapserier dels med fængsel, der blev indrettet ombord, dels ved henretning ved skydning. Da Hans Hendrik havde haft et sammenstød med Kane over hovedet af et rensdyrskind, som Hans selv havde skudt, var han bange

for, at Kane skulde straffe ham. Han klagede sin nød til Carl Petersen, der lovede at beskytte Hans Hendrik, som dog alligevel følte sig usikker. Han bad da om lov til at køre til Etah, hvilket blev tilstået. Det var ikke hans hensigt at blive væk, men efterhånden som han levede blandt Etah-beboerne, deltog i deres rejser og jagter, og endelig også blev forelsket i en pige, besluttede han at blive i landet, hvilket han meddelte Kane. Og således blev det, Hans Hendrik kom ikke hjem til Fiskeræsset.

Da dr. *Isaac I. Hayes* i 1860 med skonnerten „United States“ fulgte i Kane's fodspor, anløb han Kap York, idet han, trods de seks år, der var forløbet, regnede med at træffe Hans Hendrik der. Han var der, og med ham hans kone, med den førstefødte i Amaut'en, svigerforældrene og konens lille broder. Hayes spurgte Hans Hendrik, om han ville tage med dem nordpå. Det ville han, men stillede som betingelse, at kone og barn også kom med. Hayes gik ind på det, og Hans Hendrik kom ombord med kone, barn og øvrige jordegods. Vel ombord blev der foranstaltet en større renselsesproces for familien. Fru Hans, der ikke vidste, om det drejede sig om en speciel religiøs kultus eller et særlig raffineret udslag af tortur, var ikke særlig stolt ved situationen, men uddelingen af „civiliserede“ klædningsstykker bragte hende dog til koncepterne igen. Imens stævnedes skonnerten nordpå. Det lykkedes ikke Hayes at trænge længere nordpå end til Port Foulke, 4-5 km syd for Etah. Hans Hendriks store erfaring og kendskab til landskabet kommer ekspeditionen højligt til gode. Men skønt Hayes i begyndelsen synes ligeså godt om Hans Hendrik som på den tidligere ekspedition, hvor Hayes også deltog, og selvom Hayes gennem hele ekspeditionsberetningen giver udtryk for, at Hans Hendrik er den fortræffeligste jæger og hundekusk, så mærker man dog tydeligt, at hans begejstring lidt efter lidt kølnes. Hayes, der iøvrigt havde et ganske ejendommeligt syn på landets egne børn, har næppe været nogen fremragende psykolog; han har hørt til den type ledere, der har favoriter, hvilket han naturligvis ikke åbenlyst indrømmer. Nej, han fremstiller sig selv som den store fader såvel for skibets mandskab som for de grønlandske medhjælpere og eskimoerne. Særlig kastede han sin kærlighed på en anden af de grønlandske medhjælpere, Peter. Da denne af ukendt årsag en dag stikker af fra skibet for ikke mere at vende tilbage, lader Hayes skinne igennem, at han mener, at Hans Hendrik er årsagen, skønt der ikke er spor af bevis. Tværtimod er Hans Hendrik den, der mest leder efter den forsvundne, og hans egen mening er den, at Peter er blevet Qivitoq, og han udtaler efter hændelsen: „Hans skæbne gjorde et dybt indtryk på mig, da han var den eneste, jeg elskede som en broder.“ Da Hans Hendrik yderligere er slædekører på den rejse, hvor ekspeditionens astronom *August Sonntag* omkommer, kniber det også for Hayes at godtage Hans Hendriks beretning, selv-

om det af denne fremgår, at grønlænderen har handlet på bedste måde. Det er iøvrigt mærkeligt, at det, Hayes i sin beretning anfører som mistænkeligt: at Hans Hendrik ikke har gjort sådan og sådan, efter Hans Hendriks egne ord netop er foretaget.

Ved en nøgtern betragtning af ekspeditionsberetningen fremgår det, at såvel Hans Hendrik som de øvrige grønlændere har gjort en fortræffelig indsats. Det er mærkeligt, at Hayes, som ellers var en fremskridtets mand på polarrejsernes område, ikke på sine store rejser gjorde brug af grønlændernes store erfaring og kunnen. Han lod derimod Hans Hendrik berette om Kap York'erne, deres antal, navne, døde, fødte o. s. v., hvorved Hans Hendrik også på det etnografiske område kom til at gøre en indsats.

Da ekspeditionen var slut, sejlede skonnerten de i Grønland antagne medhjælpere til Upernavik, og her træffer vi atter Hans Hendrik i 1869, da kaptajn *C. F. Hall* med „Polaris“ anløber byen for at få udrustning og mandskab. Hans Hendrik var bosat ved Prøven, og et kajakbud blev sendt ham med opfordring til atter at tage på ekspedition. Hans mødte op næste dag med kone, tre børn, og hvad han ellers ejede, rede til at tage af sted for en årsgage på 300 dollars + kosten for sig og sine. William Morton, som nu var 2. styrmand på „Polaris“, genkendte Hans Hendrik, mens denne ikke lige straks kunne genkende sin gamle rejsekammerat og medindehaver af rekorden for: længst mod nord. Der var jo også gået 16 år siden da, og Morton havde tillagt sig et vældig flot polarskæg. Det er unødvendigt at berette, at Hans Hendrik på samme måde som tidligere ydede ekspeditionen store tjenester. I den officielle rapport står der om Hans Hendrik og de øvrige grønlændere: „Det er tilstrækkeligt at erindre om deres værdifulde tjenester som tolke og jægere, hvorved de ofte opretholdt livet for alle ombord.“ Sammen med Hall, første styrmand Chester og den canadiske eskimo Joe opnåede Hans Hendrik at slå sin egen rekord „længst mod nord“, da de fire mænd i oktober 1871 nåede frem til et punkt ca. 5 km nord for Newmann Bugt på Nyboe Land. Det blev Halls sidste rejse; lige efter hjemkomsten blev han syg og døde den 8. november af en hjerneblødning. Næste forår deltog Hans Hendrik i dr. *Emil Bessels* undersøgelsesrejse til egnen omkring Petermann Fjord. For Hans Hendrik gik sommeren med

Hans Hendrik
efter tegning i *Kane's ekspeditionsberetning.*

jagt, og han nedlagde mange sæler og moskusokser samt store mængder af ryper, gæs og andet fuglevildt. Den 12. august fødte hans kone ham en søn. Alle var naturligvis meget behageligt overraskede af begivenheden, og drengen blev straks døbt og navngivet med det velklingende navn: Karl Polaris Henrik. Samme dag stævnedes „Polaris“ ud fra overvintringshavnen på den rejse, der for en del af de ombordværende, deriblandt Hans Hendrik og familie, skulle blive så sensationel. Allerede to dage efter afsejlingen kom skibet i besæt, og da en vældig storm blæste op den 15. oktober, fik skibet slagside, og proviant og gods blev kastet ud på en stor isflage, hvor man i forvejen havde bygget en hytte. En del af de ombordværende sprang ligeledes ned på isen. Pludselig åbnede isen sig, og flagen drev væk fra skibet med ialt 19 personer, hvoriblandt altså Hans Hendrik, konen og børnene befandt sig. Flagen brækkede gentagne gange i mindre stykker, man blev skilt fra proviant og udrustning o. s. v., men hver gang lykkedes det Hans Hendrik, Joe og kaptajn Tyson at få samling på foretagendet igen. Man byggede snehytter, og da det efterhånden blev småt med proviant, afhang de 19 menneskers liv af Joes og Hans Hendriks jagtlykke. I løbet af vintermånederne drev flagen ned gennem Smith Sund, Baffin Bugten og Davis Strædet og var den sidste dag i marts 1873 nået ned på højde med Kap Farvel. Store farer, lave kuldegrader, sult og mørke havde været hverdagskost for isflagefolkene. Men modgangen var endnu ikke forbi. Hele april måned lå den tapre lille skare og drev rundt i strædet, indtil de den 30. april blev fisket op af sælfangeren „Tigress“. 6½ måneds udståede lidelser var forbi. Da man fra flagen fik øje på skibet, sprang Hans Hendrik i sin kajak og padlede mod skibet. Han nåede frem til skibssiden, man spurgte ham: „Who are you?“ Hans Hendrik svarede: „Nordpolen-mut Polaris Bebles“ (peoples). De spurgte yderligere: „How do ye do?“ Hans Hendrik svarede: „Captain Ull (Hall) diet“ (died), hvorpå de sagde: „Where is the ship?“. Hans Hendrik svarede: „Last year we left it.“ - Og først af alle kom Hans Hendrik om bord. Som man ser, kunne han gøre sig forståelig på det engelske sprog, selvom det sikkert har været præget af en noget grønlandsk accent.

I juli 1873 blev Hans Hendrik med familie ført tilbage fra Amerika til sit hjemland ombord på „Tigress“, og i 1874 er Hans Hendrik blevet handelsmedhjælper ved Prøven. Hertil kom den britisk-arktiske ekspedition (1874-76) under kaptajn *Nares* for at engagere Hans Hendrik til at deltage i ekspeditionen, der havde Nordpolen som mål. Skønt han for knapt et år siden var hjemvendt fra den hårdtkrævende flagesejlads, gik han med på spøgen igen, men lader dog familien blive hjemme. Hans Hendrik kom ombord på „Discovery“ under kaptajn *Stephenson*, der den 22. august gik i vinterhavn i Lady Franklin Bay ved det sted, hvor senere Fort Conger blev oprettet. Det er betegnende for Hans Hendrik, at han glæder

sig over at være på dette sted, hvor der er så megen jagt. Allerede den 23. august får han sin første moskusokse. I de følgende måneder fangede han meget vildt. Endvidere kørte han slæden for Stephenson, når denne var ude på opmåling. Mærkeligt nok benyttede englænderne ikke Hans Hendrik eller hans grønlandske kammerat Frederik som slædekørere på deres rejser. Ret konservativt benyttede de sig af slæder trukket af mænd. Selvom englænderne nåede fine resultater, var det under store lidelser og tab af menneskeliv. Først da det gik galt for løjtnant Beaumonts hold, der havde berejst Grønlands nordkyst til Kap May (82° 50' n. br.), træder Hans Hendrik med hundeslæde ind i billedet. Ved hans hjælp lykkedes det at få hele holdet ned til „Polaris“s gamle vinterhavn, men to af mændene dør. Sammen med løjtnant Fulford og dr. Coppinger berejste Hans Hendrik pr. hundeslæde iøvrigt en hel del af det fra Polaris-ekspeditionen gamle kendte område. Efter to års fravær rejste ekspeditionen hjem, og Hans Hendrik blev sat af i Godhavn, hvorfra han tog op til Prøven igen. Her blev han bådsmand og fast ansat. En stor del af, hvad han havde tjent på ekspeditionerne, havde han sparet, så han levede efter grønlandske forhold resten af sit liv i velstand.

Hans Hendrik var en fremragende ekspeditionsmand. Hans dygtighed som jæger og hundekusk, hans ro og besindighed blev i høj grad vurderet af alle hans chefer. Han var på mange måder udrustet bedre end sine samtidige: han kunne forstå og udtrykke sig på engelsk; han kunne læse og skrive, og han havde rejst uhyre meget. Dertil kom, at hans opdragelse i barndommen og ungdommen blandt hernutterne havde gjort ham til en religiøs mand, med en stærk tro på Guds barmhjertighed, som bar ham gennem mange hårde øjeblikke i hans bevægede liv. At han nød stor anseelse blandt sine landsmænd er letforståeligt, og det er et spørgsmål, om hans lige som grønlandsk ekspeditionsdeltager findes.